

УДК 378:376–056.26

Кисельова А. П.

група 4391, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова, akiseleva998@gmail.com

Матвієнко Л. В.

канд. іст. наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова,
matvienko_luydmila@meta.ua

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВПЕВНЕНOSTІ В СОБІ У СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Стаття присвячена дослідженню психолого-педагогічній проблеми становлення особистості. У статті розглянуто психолого-педагогічні аспекти розвитку й формування особистості людей з інвалідністю. Розглянуто труднощі, які виникають в означеній категорії людей у процесі самостійної навчальної діяльності, висвітлено специфіку сприйняття ними навчальної інформації.

Ключові слова: людина, студент, інвалідність, особистість, освіта.

Вступ. Люди з інвалідністю становлять вагомий частку українського суспільства, його творчого та інтелектуального потенціалу.

Забезпечення рівного доступу до освіти, створення необхідних умов для покращення становища людей з інвалідністю шляхом їх залучення до повноцінної участі в усіх сферах суспільного життя, вирішення питань архітектурної доступності соціальної інфраструктури, подальша інтеграція людей з особливими потребами у життя суспільства нарівні з іншими громадянами країни, включення їх у повноцінне життя громад має бути пріоритетним напрямом діяльності держави.

Основна частина. Ефективність навчання студентів з обмеженими фізичними можливостями значною мірою залежить від урахування психологічних особливостей їхнього розвитку. Однак сучасні дослідження свідчать, що викладачі далеко не завжди звертають належну увагу на цю закономірність. Це призводить до невисокої активності студентів у навчальному процесі, відсутності у них вміння оцінювати свої можливості та здібності й співвідносити з освітніми вимогами, що в подальшому має негативний вплив на процес інтеграції людини з особливими потребами у суспільне життя. Відтак знання психологічних особливостей досліджуваної категорії студентів має бути покладено в основу вибору форм, методів, технологій навчання, які найбільшою мірою сприятимуть розкриттю потенційних можливостей студентів з фізичними обмеженнями.

Зрозуміло, у кожного студента з інвалідністю є певні психологічні особливості та фізичні обмеження, що ускладнюють процес навчання та виховання, суспільну адаптацію. Тому для того, щоб забезпечити рівний доступ цієї групи людей до закладів освіти необхідне переосмислення та впровадження в навчально-виховний процес спеціальних методів, нових педагогічних технологій та технічних засобів, пристосованих до потреб цих людей.

Тому у роботі зі студентами з обмеженими можливостями на початку доцільно процес контролю знань зробити більш гнучким, не наполягати на публічних відповідях, максимально індивідуалізувати навчання. Однак певне і постійне уникнення некомфортних для студентів з особливими потребами ситуацій є недоцільним та навіть неприпустимим, оскільки це негативно відобразиться на якості їхньої фахової підготовки. Де «подолання страхів» студентів потрібно цілеспрямовано підштовхувати шляхом поступового ускладнення процедури перевірки навчальних досягнень, залучення до групових форм роботи, встановлення доброзичливої атмосфери під час навчальних занять тощо. Важливим компонентом соціально-психологічної адаптації осіб з інвалідністю є розвиток впевненості у собі як віри у власні можливості, здібності, здатність досягати значущих для індивіда цілей та задоволення важливих потреб.

Вони схильні бачити переважно свої недоліки, що призводить до недооцінювання власних можливостей та здобутків, зневіри у власних силах. Виникнення невпевненості у собі в осіб з інвалідністю пов'язане з впливом сім'ї, ставленням рідних та самої дитини до своєї хвороби, специфічною соціальною ситуацією розвитку. Внаслідок занадто поблажливого ставлення батьків, у дитини гальмується розвиток самостійності, ініціативності. Гіперопіка, надмірна тривога створюють стійке переконання в дитини, що вона сама ні на що не здатна, виникає почуття безпорадності.

Зважаючи на те, що студенти з обмеженими фізичними можливостями емоційніші, ніж здорові, гостро реагують на невдачі у навчальній діяльності, викладачеві потрібно бути готовим пояснити причини невисоких їхніх оцінок, допомогти побачити як недоліки, так і позитиви у виконанні того чи того завдання і головне – вказати шляхи до вдосконалення. Під час обговорення навчальних результатів студентів з обмеженими фізичними можливостями варто уникати гострої критики, порівняння їхніх помилок з недоліками та успіхами інших студентів. Необхідно акцентувати увагу студента з особливими потребами не на його помилки, а на просуванні вперед у подоланні труднощів, демонструючи віру в кінцевий успіх. Доцільним буде зняття невтішних оцінок на перших етапах навчання, створення додаткових можливостей для поліпшення навчальних досягнень.

Варто наголосити на тому, що в роботі зі студентами з обмеженими можливостями не можна припускати надмірно поблажливого ставлення до них. З одного боку, така позиція викладача може негативно вплинути на якість знань студентів з порушенням здоров'я, привчити до пасивності, інертності, з

другого, – спричинити конфліктні настрої з боку інших студентів, до яких вимоги значно вищі.

У своїй праці «Соціальна педагогіка» професор-педагог С. Пальчевський зазначає, що важливим є надання можливості молоді з особливими освітніми потребами проявити творчий потенціал, що означає задіяти могутній стимул для їх саморозвитку. Тому педагогічні працівники повинні використовувати будь-яку можливість для фіксації успіхів молоді з особливими потребами, проявляти готовність до співпраці з ними, враховуючи можливості розвитку творчих задатків.

Відчуття успіху від процесу та результатів навчальної діяльності створює нові стимули до розвитку, сприяє становленню таких особистісних якостей, як активність, ініціативність, рішучість, наполегливість.

Не менш вагомим є висвітлення специфіки сприйняття навчальної інформації студентами з обмеженими фізичними можливостями. Кандидат психологічних наук Л. Тищенко зазначає, що для більшості як здорових студентів, так і студентів з порушенням здоров'я, лекційний матеріал найлегше сприймати на слух. Водночас студенти з обмеженими фізичними можливостями значно більше, порівняно з їхніми однолітками без обмежень, відчують потребу в додатковому візуальному сприйнятті інформації з дошки, з аркуша паперу, у використанні технічних засобів навчання, у додатковому тактильному та візуальному контакті з викладачем.

Варто зазначити, що психічний розвиток студентів з обмеженими можливостями має свої специфічні особливості. Вивчення змін психіки людей з особливими потребами необхідно розглядати в контексті соціально-психологічної ситуації їхнього розвитку в умовах захворювання.

Аналізуючи особливості психічного розвитку студентів-інвалідів у процесі навчання, варто посилатися на думку російського науковця Л. Виготського про шкідливий вплив на інвалідів соціальної ізоляції. Він дійшов висновку, що, відриваючи дітей з вадами здоров'я від сімей та друзів і створюючи для них особливе соціальне середовище, суспільство викликає у них появу «вторинної інвалідності».

Такі студенти вразливі у спілкуванні, дехто суб'єктивно оцінює свій стан, відчуває себе «ізгоем» у суспільстві. В наш час, коли адаптація до сучасних темпів життя є складною й для багатьох здорових осіб, студенти з інвалідністю відчують ізольованість від життя, багато з них займаються безсистемно, шляхом проб та помилок. Викладачі, які працюють в інтегрованому студентському середовищі, повинні переконати студентів у тому, що вони можуть жити повноцінним студентським життям, а студенти з інвалідністю повинні постійно набувати знання про свої можливості, особливості, здібності та сформулювати для себе позитивні афірмації, які допоможуть їм змінити мотивацію свого життя шляхом позитивного мислення.

Кандидат педагогічних наук О. Молчан стверджує, що для підготовки дітей і молоді з особливими освітніми потребами до життя, як повноправних

громадян суспільства, необхідними є такі компоненти соціально-педагогічної діяльності, як організація взаємодії установ масової і спеціальної освіти, інноваційні змістовні технології соціальної адаптації, соціально-психологічний супровід та підготовка до самостійного життя з наданням провідної ролі концепції «культурного плюралізму».

Отже, потрібно заздалегідь придумати альтернативні варіанти отримання студентами навчальної інформації у зручному для них форматі, передбачити можливість виникнення потреби студентів у консультаціях та додаткових роз'ясненнях, створити умови для виконання самостійних та перевірочних робіт у віддаленому режимі тощо.

Відомо, що ефективність навчального процесу, зокрема й рівень навчальних досягнень студентів, значною мірою залежить від характеру взаємин між викладачем та студентом. Ознаками оптимального спілкування між викладачем та студентом з обмеженими фізичними можливостями є усвідомлення значущості, рівності та цінності кожного учасника комунікативного процесу, наявність зворотнього зв'язку у спілкуванні, тактовність, толерантність, відсутність тиску на студента з боку викладача з метою змінити темп викладу ним інформації.

Висновок. Таким чином, під час роботи з даною категорією студентів повинен бути індивідуальний підхід до кожного. Стоїть важливе питання щодо впровадження інклюзивної освіти, тому залучення різного роду спеціалістів є досить актуальним для вирішення питань супроводу осіб з інвалідністю та їх подальшої професійної діяльності.

Є декілька аспектів розвитку студентів з обмеженими можливостями: біологічний, який зумовлений фізичними недоліками, що були від народження чи отримані після якогось життєвого випадку; психологічний, що базується на врахуванні психологічних особливостей студента з інвалідністю та соціально-педагогічному, в межах якого можна виділили такі закономірності: по-перше, студент з фізичними обмеженнями належить до окремої соціальної групи людей інвалідів, по друге, коли молода людина з особливими потребами входить у нове середовище вищого навчального закладу, вона відчуває ситуацію вибору життєвого шляху, потребує допомоги у формуванні певних соціальних ролей та реалізації своїх життєвих планів. Було визначено, що сама по собі інвалідність не створює особливих, спеціальних труднощів, але вона посилює загальнолюдські проблеми, додатково ускладнює процес їхнього розв'язання. Досить важливу роль у цьому відіграє негативне, байдуже чи просто формально відсторонене ставлення оточуючих до молоді, яка має інвалідність. Вхідження студентів з особливими освітніми потребами до навчально-виховного середовища вищого навчального закладу дозволяє усунути відчуття внутрішнього дискомфорту, блокує можливість конфлікту із соціумом, студентським середовищем і сприяє формуванню нових соціальних ролей. У зв'язку з цим завданням спеціалістів освітньо-виховної сфери вищого навчального закладу є участь у створенні таких соціально-педагогічних умов,

які б сприяли оптимальному становленню особистості студента з обмеженими можливостями, досягненню поставлених ним цілей в процесі навчання, реалізації адекватних форм поведінки при різного роду ситуаціях. Перспективою подальшої роботи є більш ґрунтовне дослідження психолого-педагогічних особливостей розвитку особистості студента з обмеженими можливостями з метою ефективної організації навчально-виховного процесу та розробки технологічних і організаційних умов соціально-педагогічної роботи з вказаною категорією студентів.

Список використаних джерел

1. Кольченко К. О, Лампман Равен Ш., Нікуліна Г. Ф. Забезпечення рівних можливостей для навчання студентів з інвалідністю: методичний посібник для викладачів щодо роботи в інтегрованих групах. Київ: Університет «Україна», 2005. 76 с.
2. Панченко Т. Л. Формування психологічної готовності студентів з обмеженими фізичними можливостями до самостійної навчальної діяльності. Хмельницький, 2011. 212 с.
3. Попович О. Професійна підготовка учнів з обмеженими можливостями. *Психолог*. 2012. № 18. С. 41.
4. Бацман О. С. До питання адаптації студентів з особливими потребами у вищих навчальних закладах. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2010. № 44. С. 22.

Psychological features of development of self-confidence of students with disabilities

The article is devoted to the study of psychological and pedagogical problems of personality formation. Psychological and pedagogical aspects of development and formation of personality of people with disabilities are considered in the article. The difficulties that arise in a certain category of people in the process of independent educational activity are considered, the specifics of their perception of educational information are highlighted.

Key words: *person, student, disability, personality, education.*